

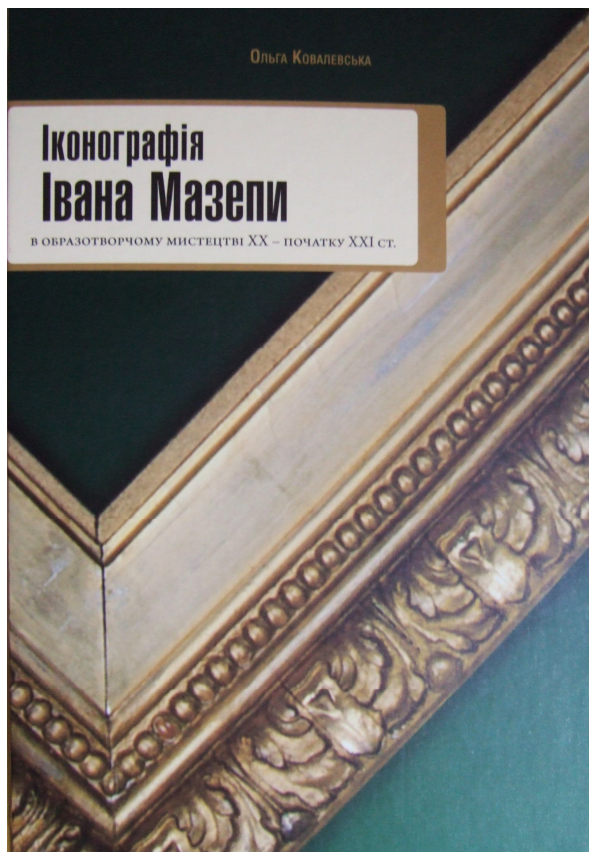
МАЗЕПІАНА ВІЗУАЛЬНА

(Рецензія на книгу: Ковалевська О. *Іконографія Івана Мазепи в образотворчому мистецтві ХХ – початку ХХІ ст.* – К.: Темпора, 2013. – 420 с.)

Черговим результатом творчого співробітництва колективу видавництва «Темпора» і київської дослідниці О. Ковалевської стала поява ілюстрованого каталогу іконографії гетьмана І. Мазепи. За словами Авторки, «видання дозволить сучасному українцеві побачити багатоманітний образ гетьмана, створений переважно українськими мистцями ХХ та початку ХХІ ст.»¹.

На сторінках розлогої передмови О. Ковалевська пропонує власні відповіді на запитання про те, як насправді виглядав гетьман І. Мазепа; які портрети слід вважати автентичними його зображеннями; яких іконографічних традицій найчастіше дотримуються сучасні мистці у своєму прагненні дати власне бачення І. Мазепи та його доби; у чому полягають інновації у тлумаченні цього образу та власне творчий підхід до його втілення у творах сучасного мистецтва².

Виходячи з нечисленних згадок сучасників, Авторка створює словесний опис зовнішності гетьмана: «середнього зросту, худорлявої статури, суворе, продовгувате обличчя зі жвавими, блискучими очима, рудоволосий (наприкінці життя – сивий), з бородою та довгими вусами (бороду інколи голив), з тонкими, білими, повними грації руками, елегантний»³ і через порівняння з цим описом визначає десять достовірних портретів І. Мазепи і ще п'ять, які, ймовірно, можуть ними бути⁴.

¹ Ковалевська О. *Іконографія Івана Мазепи в образотворчому мистецтві ХХ – початку ХХІ ст.* – К.: Темпора, 2013. – С.93.

² Там само. – С.10.

³ Там само. – С.12.

⁴ Там само. – С.16.

В подальшому (і в тексті передмови, і власне у каталозі) Авторка порівнює виявлені зображення гетьмана («понад тисячу різноманітних зображень») з цими достовірними портретами і робить висновки про (не)відтворення зовнішніх рис гетьмана І. Мазепи, слідування чи нехтування певними іконографічними традиціями, зокрема, в зображенні гетьмана як керівника козацько-гетьманської держави, оборонця та мецената православної церкви чи-то (значно меншою мірою) як відступника своєї присяги царю і старого розпусника. В останньому випадку особливо йдеться про ілюстрації радянської доби до названої «сумнозвісною» поеми «Полтава» О.С. Пушкіна¹. На нашу думку, ця та інші авторські емоційні оцінки з точки зору виключно національно орієнтованого підходу до відображення складної і суперечливої постаті гетьмана І. Мазепи², спроби виправдання окремих вчинків свого персонажа, виходячи з сучасних моральних настанов³, не повні відповідають суворим стандартам наукового видання.

Згідно з заявленими хронологічними межами, у каталозі представлено 313 творів (нумерація творів наскрізна), щодо яких подано наступну інформацію: назва, рік створення, розміри, відомості про автора, місце зберігання, основні дослідження, власне зображення самого твору, а також примітки (чи відображає зовнішні риси І. Мазепи, якій іконографічній традиції наслідує, за яким примірником відтворюється).

Каталог структурований за основними видами сучасного образотворчого мистецтва: живопис, графіка, скульптура та декоративно-ужиткове мистецтво. Кожен розділ має додатковий внутрішній поділ: наприклад, розділ, присвячений візуалізації І. Мазепи в творах живопису, поділяється на підрозділи «Портрети ХХ – поч. ХХІ ст.» та «Історичний, сакральний та жанровий живопис (ХХ – поч. ХХІ ст.)». Розділ «Графіка» поділяється на підрозділи «Графічні портрети», «Книжкова ілюстрація» та «Малі графічні форми», де у першому підрозділі подані твори станкової графіки, у другому – ілюстрації до книг, де фігурує образ Мазепи, у третьому – твори художньо-виробничої графіки, тобто листівки, конверти, поштові марки, а також екслібриси. Розділ «Скульптура» містить поділ на підрозділи «Монументальна скульптура», який представлений пам'ятниками, пам'ятними знаками, меморіальними дошками, та «Виставкова скульптура», де подано твори середніх та малих форм, придатних для експонування на виставках. Останній розділ каталогу «Декоративно-ужиткове мистецтво» не поділяється на підрозділи, але його зміст представляє «Декоративну кераміку», «Різьблення по дереву» та «Гобелени».

Деякі поодинокі твори ХІХ-ХХ ст., такі як емблема, видавничий знак, сірникова етикетка, обгортка шоколаду, твори народного мистецтва Авторкою «хоч і було виявлено, але навмисно не включено до каталогу,

¹ Ковалевська О. Іконографія Івана Мазепи в образотворчому мистецтві ХХ – початку ХХІ ст. – К.: Темпора, 2013. – С.31.

² Там само. – С.69, 72.

³ Там само. – С.31, 32.

оскільки вони або не вписувалися у сформовану структуру видання, або не відповідали їй хронологічно, або були залишені для окремих майбутніх досліджень автора каталогу»¹. Щодо деяких інших, – як-от: відомої «Мазепіани» С. Якутовича, – принагідно зазначено, що не було такої можливості представити її всю на сторінках каталогу, а лише «ті її окремі аркуші, які представляють портретні зображення гетьмана»². Втім, це рішення є вповні виправданим, зважаючи на той факт, що свого часу «Мазепіана» С. Якутовича вже побачила світ окремим виданням.

У додатках до каталогу розміщено «Алфавітний покажчик назв творів та сюжетів» (одночасно подані назви українською мовою, мовою оригіналу або авторський підпис, який іноді відрізняється від спрощеної назви, наданої мистецтвознавцями), «Географічний покажчик місць перебування творів» (дві мапи), «Іменний покажчик мистців» (із вказаними датами їхнього життя).

Представлений на суд широкої публіки ілюстрований каталог є не просто черговим доробком на ниві мазепинських студій, а, фактично, першою Енциклопедією сучасної візуальної Мазепіани і в цій якості займе почесне місце на полиці дослідника ранньомодерної історії України.

¹ Ковалевська О. Іконографія Івана Мазепи в образотворчому мистецтві ХХ – початку ХХІ ст. – К.: Темпора, 2013. – С.96.

² Там само. – С.47.